

RUSMEDELSPROGRAM FÖR STUDERANDE

Åtgärdsprogram för att förebygga användning av rusmedel bland studerande och till stöd för ingripande vid problemsituationer

Innehåll

1	Inledning	3
2	Förebyggande verksamhet	4
2.1	Universitetets/Fakultetens roll	4
2.1.1	Organisering av verksamheten	4
2.1.2	Lärartutorverksamhet	4
2.1.3	Studenttutorverksamhet	4
2.2	Studenternas hälsovårdsstiftelses roll	4
2.3	Studentföreningarnas roll	5
3	Identifiering av rusmedelsproblem	5
3.1	Universitetets/fakultetens roll	5
3.2	Studenternas hälsovårdsstiftelses roll	5
3.3	Studerandenas och studentföreningarnas roll	5
4	Ingripande vid rusmedelsproblem	6
4.1	Att ta upp rusmedelsanvändning till diskussion	6
4.1.1	På undervisningspersonalens initiativ	6
4.1.2	Rusmedelskontaktperson	7
4.1.3	Studenternas hälsovårdsstiftelses roll	7
4.1.4	Studerandenas och studentföreningarnas roll	7
4.2	Avlägsnande ur undervisningssituationen	7
4.3	Narkotikatest	8
5	Hänvisning till vård	9
5.1	Förhandling om hänvisning till vård	9
5.2	Vårdalternativ	9
6	Rusmedelsproblem och följder	10
6.1	Avlägsnande ur studiesituationen	10
6.2	Indragning av studierätten (SORA-branscherna)	10
6.3	Studenternas hälsovårdsstiftelses roll	11
7	Behandling av känslig information och sekretess	11
	Källor	13
	Bilagor	14
	Bilaga 1 Avlägsnande ur en undervisningssituation på grund av rusmedelsanvändning	14
	Bilaga 2 Blankett för överföring av information från universitetet till hälsovården	15

1 Inledning

Användning av rusmedel kan ha en betydande inverkan på studerandes studieprestationer och hur de mår under studierna. Rusmedelsvanor som man lagt sig till med som ung vuxen fortsätter ofta senare i livet.

Med rusmedel avses i detta program alkohol, droger och läkemedel som används i syfte att uppnå berusning.

Målet för rusmedelsprogrammet är att

- främja studie- och arbetsförmåga
- främja studerandenas hälsa och välbefinnande
- förebygga skadliga effekter av rusmedel
- göra det lättare att ingripa vid rusmedelsproblem hos studerande
- förbättra hänvisningen till vård.

På lång sikt är målet för rusmedelsprogrammet också att påverka rusmedelskulturen bland studerande. Programmet har utarbetats 2014 under ledning av Unif, som ett samarbete mellan Finlands studentkårers förbund (FSF) och Studenternas hälsovårdsstiftelse (SHVS). Rusmedelsprogrammet har uppdaterats 2018 som ett samarbete mellan OHA-forum, UNIFI, SHVS och FSF.

För att kunna kräva intyg över narkotikatest i situationer som stadgas i universitetslagen ska universitetet i enlighet med 43 d § 3 mom. i universitetslagen ha skriftliga anvisningar som har gjorts upp med aktörer inom elevvården i syfte att förebygga användningen av rusmedel och ingripa i missbruksproblem bland de studerande. Detta program innehåller de riktlinjer som förutsätts enligt lagen och som universitetet kan implementera som en del av sina anvisningar.

Målet för rusmedelsprogrammet är att istället för sanktioner framhäva förebyggande, identifiering, tidigt ingripande och hänvisning till vård. I alla sammanhang bör man se till att de berörda personernas rättsskydd tryggas. För information om behandling av känslig information och sekretess, se kapitel 7.

Vid universitetet och fakulteterna finns en **arbetsgrupp för studenthälsa** eller motsvarande arbetsgrupp, vars uppgift i synnerhet är planering och samordning av det förebyggande rusmedelsarbetet vid universitetet/fakulteten. Gruppen samordnar även förverkligandet av rusmedelsprogrammet och kommer överens om gemensamma tillvägagångssätt i rusmedelsfrågor.

Universitetet/fakulteten kan ha en utsedd **rusmedelskontaktperson** för förebyggande av rusmedelsanvändning bland studerande och till stöd för ingripande vid problemsituationer (rusmedelskontaktperson för studerande). Uppgiften kan vara kombinerad med uppgiften som kontaktperson för studenthälsa eller rusmedelskontaktperson för personalen. Rusmedelskontaktpersonens uppgift är att ge råd och stöd för ingripande vid studerandes rusmedelsproblem och då rusmedelsproblemet tas upp till diskussion. Hen sammanställer anmälningar om studerande som avlägsnats från undervisningen på grund av rusmedelsanvändning, organiserar och deltar som representant för universitetet/fakulteten i förhandlingen om hänvisning till vård, ser till att studeranden hörs för narkotikatestet och samordnar genomförandet av narkotikatestet. Dessutom fungerar hen som kon-

taktperson i rusmedelsfrågor mellan universitetet/fakulteten och SHVS och vid behov mellan vård- enheterna. Om universitetet/fakulteten saknar en separat utsedd rusmedelskontaktperson för stu- derande sköts dennes uppgifter i huvudsak av universitetets eller fakultetens chef för studieären- den eller motsvarande person.

2 Förebyggande verksamhet

2.1 Universitetets/Fakultetens roll

Universitetet/Fakulteten främjar en rusmedelsfri studiemiljö och ansvarsfull användning av alkohol. Studerandena informeras regelbundet om rusmedelsprogrammet: nya studerande informeras un- der den första veckan av studierna eller de orienterande studierna, och senare under studierna får de information till tillämpliga delar exempelvis i samband med praktikperioder.

2.1.1 Organisering av verksamheten

Vid universitetet/fakulteten finns en arbetsgrupp för studenthälsa eller en motsvarande grupp som utgörs av både undervisningspersonal och studerande. Arbetsgruppens uppgift är att planera det förebyggande rusmedelsarbetet, komma överens om gemensamma tillvägagångssätt och be- handla övriga frågor i anslutning till studenthälsa. Gruppen följer årligen upp rusmedelssituationen vid universitetet/fakulteten. Stöd för arbetsgruppens arbete kan sökas hos Studenternas hälso- vårdsstiftelses fakultetsansvariga eller chefen för hälsovårdstjänstenheten, universitetets studie- förvaltning eller studentkåren.

Universitetet/fakulteten kan ha en utsedd **rusmedelskontaktperson** för förebyggande av rusme- delsanvändning bland studerande och till stöd för ingripande vid problemsituationer (rusmedels- kontaktperson för studerande).

2.1.2 Lärartutorverksamhet

I början av studierna får varje studerande en lärartutor eller en person som utför motsvarande uppdrag med annan titel. Lärartutorn är studerandens kontaktperson i frågor som rör framskridan- det av studierna och handleder även studeranden vid utarbetandet av den individuella studiepla- nen (ISP). Lärartutorerna och studerandena träffas både på gruppträffar och vid behov på indivi- duella träffar.

I samband med den personliga handledningen kan frågor om studerandens ork, hälsa och rusme- delsanvändning komma upp. Fakulteten ska garantera tillräcklig utbildning och stöd för att lärar- tutorerna ska kunna agera även i situationer av detta slag.

2.1.3 Studenttutorverksamhet

Från och med den första studiedagen har varje studerande en utsedd studenttutor. De är kamrat- handledare utsedda och befullmäktigade av universitetet, och hjälper de nya studerandena be- kanta sig med fakulteten, studierna, de äldre studerandena och universitetet i övrigt.

Det rekommenderas att ansvarsfull användning av alkohol behandlas under tutorutbildningen. I situationer i anslutning till tutorverksamhet beaktas att alla studerande inte använder alkohol träf- farna ordnas huvudsakligen i rusmedelsfria miljöer.

2.2 Studenternas hälsovårdsstiftelses roll

SHVS:

- stöder rusmedelsfrihet bland studerande och förebyggande av riskanvändning

- ger i samband med hälsoundersökningar studerandena information om hur alkoholanvändning eller användning av andra rusmedel påverkar hälsan och studieförmågan
- framhåller rusmedelsfrihet och teman som främjar hälsa vid evenemang som anknyter till studenthälsa samt på sin webbplats
- sällar ut riskanvändning av alkohol med AUDIT-test samt erbjuder handledning och rådgivning för riskanvändare
- deltar i läroverkets rusmedelsarbetsgrupps/rusmedelskontaktpersoners möten och förverkligandet av utbildning i förebyggande av rusmedelsskador.

Information om rusmedelsanvändning bland högskolestuderande samlas in med en riksomfattande hälsoenkät för högskolestuderande med fyra års mellanrum. Dessutom är det möjligt att få fakultetsspecifik information om användning av rusmedel ur SHVS:s elektroniska hälsoenkät för första årets studerande. Informationen kan användas bl.a. i arbetsgrupperna för studenthälsa vid planeringen av universitetens förebyggande rusmedelsarbete.

2.3 Studentföreningarnas roll

Arbetsgruppen för studenthälsa bör årligen föra samtal med representanter för studentföreningarna om rusmedelskulturen inom universitetets/fakultetens studerandeverksamhet. I samarbete med studentföreningarna kan man komma överens om handlingsätt till stöd för en ansvarsfull alkoholkultur som passar universitetets/fakultetens verksamhetsmiljö.

Man bör bl.a. diskutera mottagningen av nya studerande och studentevenemangen under den första hösten. Gulnäsintagningar och andra motsvarande evenemang har en betydande roll för vilken bild nya studerande får av studerandesamfundet och studiekulturen.

3 Identifiering av rusmedelsproblem

3.1 Universitetets/fakultetens roll

Skadlig användning av rusmedel kan ta sig uttryck som berusning eller bakfylla, alkohollukt eller andra direkta tecken på rusmedelsanvändning. Skadlig rusmedelsanvändning kan vara en bakgrundsfaktor vid flera olika symtom och problem med livshanteringen och handlingsförmågan, såsom upprepade korta perioder av frånvaro, förseningar och försämrade studiepresentationer. Det kan finnas många andra orsaker bakom symtomen och problemen. Att visa empati och ta upp rusmedelsanvändningen till diskussion ett tidigt skede kan vara till nytta för studerande. Då rusmedelsanvändningen tas upp till diskussion ska detta ske på ett konstruktivt och icke-dömande sätt.

Om personalen känner oro för ett eventuellt rusmedelsproblem hos en studerande är det viktigt att omedelbart ta upp detta till diskussion med studeranden i fråga (se kapitel 4.1).

3.2 Studenternas hälsovårdsstiftelses roll

SHVS strävar efter att identifiera skadlig rusmedelsanvändning i hälsoenkäten för första årets studerande (Sätky) och aktivt ta upp rusmedelsanvändning vid mottagningarna. Vid mottagningen utreds en eventuell koppling mellan användningen av rusmedel och studerandes hälsa och handlingsförmåga.

3.3 Studerandenas och studentföreningarnas roll

Studerandena och studentföreningarna har en nyckelroll då det gäller att identifiera rusmedelsproblem hos studiekompisar. Troligtvis upptäcker andra studerande lättare och i ett tidigare skede rusmedelsproblem än andra instanser. Detta gäller i synnerhet då studeranden upprepade gånger skadar sig själv eller hamnar i slagsmål på grund av berusningstillstånd. Även att upprepade

gångar dricka sig berusad tills man slocknar eller så att man saknar minnesbilder från föregående kväll är alltid tecken på problematisk användning av alkohol. Användning av narkotika kan ha koppling till hallucinationer, vanföreställningar eller konstigt och aggressivt beteende. Andra studerande vet ofta bättre än undervisningspersonalen när rusmedelsanvändningen även påverkar personens studieprestationer.

Universitetet/fakulteten och studentföreningarna bör komma överens om gemensamma handlingsätt för att ta upp rusmedelsproblem till diskussion. Stöd och handlingsätt för att ta upp rusmedelsproblem till diskussion fås bland annat av studentkåren, universitetets/fakultetens rusmedelskontaktperson för studerande, studieförvaltningen och SHVS.

4 Ingripande vid rusmedelsproblem

Att ingripa i ett så tidigt skede som möjligt samt ta upp rusmedelsproblem till diskussion är de primära åtgärderna vid oro för studerandes rusmedelsanvändning. Ju tidigare rusmedelsanvändningen tas upp till diskussion, desto lättare är det att minimera skadeverkningar till följd av användningen.

Personalen och studerandena ska erbjudas stöd och utbildning i att ingripa vid rusmedelsanvändning och ta upp problem till diskussion. Det är ändamålsenligt att göra rusmedelsprogrammet och verksamheten i anslutning till programmet till en del av universitetets modell för tidigt stöd.

Rusmedelsanvändning som väcker oro kan tas upp till diskussion av en lärartutor eller studiekamrat som är medlem av undervisningspersonalen eller den övriga personalen. Målet för ingripande vid rusmedelsanvändning och att ta upp rusmedelsanvändning till diskussion är i första hand att stödja studeranden i hens studier. I alla sammanhang bör man se till att de berörda personernas rättsskydd tryggas.

Universitetet kan ålägga studeranden att visa upp ett intyg över narkotikatest på vissa grunder. Förutsättningarna för narkotikatest enligt 43 d § i universitetslagen (se kapitel 4.3) ska utredas separat i varje fall.

4.1 Att ta upp rusmedelsanvändning till diskussion

4.1.1 På undervisningspersonalens initiativ

Om undervisningspersonalen är orolig för att en studerande kan ha rusmedelsproblem ska detta omedelbart tas upp till diskussion med hen. Det rekommenderas att studerandens lärartutor är den som tar upp saken till diskussion. Rusmedelsanvändningen kan även tas upp till diskussion av en annan medlem av undervisningspersonalen som har kompetens eller erfarenhet av detta eller som just då känner bäst till studerandens situation. Samtalen mellan läraren och studeranden är konfidentiella och läraren får inte föra vidare studerandens personuppgifter utan studerandens samtycke. Läraren som tagit upp rusmedelsanvändningen till diskussion och studeranden kommer tillsammans överens om eventuella fortsatta åtgärder.

Rusmedelsanvändningen tas upp till diskussion i form av ett öppet samtal där rusmedelsproblemet känsliga natur ska beaktas. Detta görs alltid i enrum. Studerandens rusmedelsanvändning får inte diskuteras i gruppsituationer, exempelvis inför övriga studerande. Avsikten med samtalet är att uttrycka oro för studerandens rusmedelsanvändning och dess påverkan på hens studier och hälsa. I situationer av detta slag fungerar samtalet i sig som ett tidigt ingripande, men man bör bedöma situationen på nytt exempelvis efter ett par månader. Då man tar upp rusmedelsanvändningen till diskussion med studeranden kan man även rekommendera att hen kontaktar SHVS för en bedömning av situationen som helhet.

Rusmedelskontaktpersonen ger råd och stöd för förverkligandet av samtalet.

4.1.2 Rusmedelskontaktperson

Undervisningspersonal, lärartutorer eller studerande kan kontakta universitetets/fakultetens rusmedelskontaktperson för studerande om en studerandes rusmedelsanvändning väcker oro och de önskar råd och stöd för hur de kan ingripa. Rusmedelskontaktpersonen sammanställer anmälningarna om studerande som avlägsnats från undervisningen på grund av rusmedelsanvändning (bilaga 3).

Rusmedelskontaktpersonen fungerar som kontaktperson mellan universitetet/fakulteten och SHVS och vid behov mellan vårdenheterna. Rusmedelskontaktpersonens uppgift är att samordna/organisera narkotikatestningen. Hen samordnar även förhandlingen om hänvisning till vård (se kapitel 5.1) och deltar i den som representant för universitetet/fakulteten.

Om universitetet/fakulteten saknar en utsedd rusmedelskontaktperson för studerande sköts dennes uppgift av universitetets/fakultetens chef för studieärenden.

4.1.3 Studenternas hälsovårdsstiftelses roll

SHVS

- ger råd om de skadliga effekterna av rusmedelsanvändning och ingriper vid skadlig användning, t.ex. med en miniintervention
- hänvisar vid behov den rusmedelsberoende studeranden till en tjänst som svarar för rusmedelsvården
- deltar i vårdamtal och fungerar som sakkunnig vid hänvisning till vård (rehabiliteringsplan)
- följer upp vården av studerandens rusmedelsproblem
- stödjer studerandens återgång till studierna
- ger stöd till det övriga studiesamfundet i kriser som orsakats av rusmedel

SHVS:s anställda har tystnadsplikt, vilket innebär att alla samtal med patienten är konfidentiella och att universitetet inte får information om dem. Trots sekretessbestämmelserna har yrkespersoner inom hälso- och sjukvården rätt att ge universitetets rektorer samt personer som ansvarar för praktiken eller universitetets säkerhet sådana uppgifter om studentens hälsa och handlingsförmåga som är nödvändiga för vården i sådana fall där studeranden misstänks vara en fara för säkerheten inom studiegemenskapen eller på praktikplatsen på grund av rusmedelsanvändning (se även kapitel 7).

4.1.4 Studerandenas och studentföreningarnas roll

Om en studiekamrats rusmedelsanvändning väcker oro bör detta tas upp till diskussion med hen så fort som möjligt, exempelvis efter en fest. Vid samtalet är det viktigt att ge respons till studiekamraten om att hans eller hennes rusmedelsanvändning gett upphov till oro eller att hen använder för mycket alkohol. Råd, stöd och hjälp för samtalet fås av studentkåren utan att studiekamratens identitet avslöjas. Det rekommenderas att man uppmanar studiekamraten att ta kontakt med SHVS för en närmare bedömning av situationen.

4.2 Avlägsnande ur undervisningssituationen

I enlighet med 45 § i universitetslagen kan en studerande som stör undervisningen, betar sig våldsam eller hotfullt eller äventyrar någon annans hälsa eller säkerhet bli tillsagd att lämna det rum där undervisningen ges eller en tillställning som arrangeras av universitetet.

Om avlägsnande från en undervisningssituation eller en tillställning har berott på rusmedelsanvändning rekommenderas att rusmedelsanvändningen tas upp till diskussion med studeranden i

samband med detta eller så fort som möjligt efteråt. Studerandena som avlägsnats antecknas (bilaga 1) och listan lämnas in till fakultetens rusmedelskontaktperson.

4.3 Narkotikatest

Intyg över narkotikatest kan krävas av universitetsstuderande inom alla branscher, inte enbart av studerande som omfattas av SORA-lagstiftningens lämplighetsbedömning.

Universitetet kan ålägga en studerande att visa upp ett intyg över narkotikatest, om det finns grundad anledning att misstänka att den studerande är narkotikapåverkad i studierelaterade praktiska uppgifter eller praktik eller att den studerande är narkotikaberoende (universitetslagen 43 d §). Universitetet ska tydligt fastslå vilken eller vilka av universitetets aktörer (t.ex. dekanen) som kan ålägga studeranden att visa upp ett intyg över narkotikatest, eftersom universitetslagen saknar bestämmelse om detta. Eftersom studeranden måste testas omedelbart efter att misstanken om narkotikapåverkan uppkommit, måste man namnge tillräckligt många aktörer.

En ytterligare förutsättning är att testet är nödvändigt för att klarlägga den studerandes funktionsförmåga och att den studerande sköter uppgifter som kräver särskild noggrannhet, pålitlighet, självständig omdömesförmåga eller god reaktionsförmåga och där den studerandes handlande under narkotikapåverkan eller narkotikaberoende

1. allvarligt äventyrar den studerandes eller någon annans liv eller hälsa
2. allvarligt äventyrar skyddet eller integriteten i fråga om uppgifter som skyddas av sekretessbestämmelserna
3. väsentligt ökar risken för olaga handel med och spridning av sådana ämnen som avses i 3 § 1 mom. punkt 5 i narkotikalagen (373/2008) och som är i universitetets eller i en praktikplats besittning (universitetslagen 43 d §).

För narkotikatestet fyller läraren eller handledaren för praktiken i den första sidan av blanketten som är bilaga 2 och lämnar in den till universitetets/fakultetens rusmedelskontaktperson för studerande. Vid ifyllandet av blanketten är det väsentligt att bedöma och konkret beskriva försämringen av studerandens handlingsförmåga. Utgående från testet, bedömningen av handlingsförmågan på blanketten och bedömningen av handlingsförmågan som utförs vid hälso- och sjukvårdsenheten utarbetar verksamhetsenheten inom hälso- och sjukvården en utredning av om studeranden använt narkotika i något annat än medicinskt syfte på så vis att hans eller hennes handlingsförmåga har försämrats. Studerandens handlingsförmåga kan vara på olika nivå i läroverket och inom hälso- och sjukvården, så det är av största vikt att fylla i blanketten.

Rusmedelskontaktpersonen kommer överens med hälsovården (vanligtvis SHVS) om de praktiska arrangemangen för narkotikatestet. Om rusmedelskontaktpersonen inte omedelbart är tillgänglig kan läraren eller handledaren sköta arrangemangen för narkotikatestet. Om det bara är möjligt ska narkotikatestet göras inom samma dygn som misstanken om narkotikapåverkan har väckts, i första hand omedelbart.

Studeranden får intyget för testet från hälsovårdsenheten och visar upp det för universitetet inom rimlig tid, som utreds på förhand med enheten som utför testen. Universitetet svarar för kostnaderna för intyget över narkotikatest. Det rekommenderas att rusmedelskontaktpersonen informerar enheten vid SHVS genast då studeranden ålagts att visa upp ett intyg över narkotikatest.

Blod- och/eller urinprov ges i övervakade och kontrollerade förhållanden med iakttagelse av social- och hälsovårdsministeriets anvisningar för narkotikatestning på arbetsplatsen. Testresultatet tolkas vid en hälsovårdsenhet som är oberoende av universitetet, vanligtvis SHVS. Personen som testas har alltid rätt att få testresultatet skriftligen.

Att ålägga en studerande att göra ett narkotikatest är en de facto administrativ åtgärd, som görs av en motiverad anledning utgående från inkommen bakgrundsinformation. Studeranden kan neka till att låta göra testet. I detta fall kan hen naturligtvis inte visa upp ett intyg för universitetet över narkotikatest, som hen blivit ålagd att göra. Det är även möjligt att studeranden går med på att göra testet, men vägrar att visa upp intyget för universitetet. Vägran att visa upp intyget över testet kan leda till disciplinära åtgärder: rektorn kan med stöd av 45 § i universitetslagen ge studeranden en skriftlig varning. Om studeranden efter att ha fått varningen upprepade gånger vägrar visa upp intyget över testet kan universitetets styrelse avstänga studeranden för en viss tid, högst ett år. Disciplinära åtgärder av detta slag (såväl skriftlig varning som avstängning på viss tid) är administrativa beslut och innan de fattas ska studeranden höras. Hörande är naturligtvis nödvändigt även i en situation där man utgående från resultatet av testet överväger att inleda SORA-förfarande för att dra in studerandens studierätt.

5 Hänvisning till vård

5.1 Förhandling om hänvisning till vård

Om rusmedelsanvändningen tydligt har påverkat studerandens studieprestationer, äventyrat säkerheten eller på ett allvarligt sätt äventyrat studerandens egen hälsa eller om studeranden är beroende av narkotika, arrangerar rusmedelkontaktpersonen en förhandling om hänvisning till vård. Om universitetet/fakulteten saknar en rusmedelkontaktperson för studerande arrangeras förhandlingen av universitetets/fakultetens chef för studieärenden.

Inför förhandlingen om hänvisning till vård samlas nödvändiga bakgrundsuppgifter in och deltagarna får en skriftlig kallelse som innehåller information om deltagarna och syftet med förhandlingen. I förhandlingen om hänvisning till vård deltar 1) studeranden, 2) en representant för SHVS, 3) en eller flera representanter för universitetet/fakulteten (t.ex. lärare eller rusmedelkontaktperson) samt 4) vid behov studerandens stödperson. Som ordförande för förhandlingen fungerar en representant för SHVS. Rusmedelkontaktpersonen fungerar som kontaktperson mellan universitetet/fakulteten och SHVS och vid behov mellan vårdenheterna.

För att försnabba hänvisningen till vård rekommenderas att studeranden själv tar kontakt med SHVS för kartläggning av situationen samt planering av vården redan innan förhandlingen. Innehållet i besöken hos SHVS är konfidentiellt och de saker man gått igenom behandlas inte vid förhandlingen om hänvisning till vård utan studerandens samtycke.

Avsikten med förhandlingen om hänvisning till vård är att få studeranden att inse sitt behov av vård och söka sig till vård samt att säkerställa att vård erbjuds hen. Ansvar för att förbinda sig till vården ligger hos studeranden och ansvaret för vården hos verksamhetsenheten inom hälsovården. Universitetet kan inte ta ansvar för studerandens vård och universitetet har inte heller rätt att få information om studerandens vård utan lagstadgad grund.

5.2 Vårdalternativ

Rusmedelsproblem vårdas bl.a. vid A-klinikstiftelsens Ungdomsstation eller på A-kliniken och SHVS. Det är mest ändamålsenligt att bedömning av vårdbehovet görs vid SHVS. Vården är ofta individuell psykoterapi. Om det finns behov av institutionsrehabilitering hänvisas studeranden till social- och hälsovårdsväsendet på hemorten. Under tiden för institutionsrehabiliteringen har studeranden möjlighet att få FPA:s rehabiliteringspenning.

6 Rusmedelsproblem och följder

Enligt 45 § i universitetslagen kan universitetet vidta följande disciplinära åtgärder: avlägsna studeranden ur undervisningssituationen, förvägra studeranden rätt att delta i undervisningen under högst tre dagar, ge en skriftlig varning eller avstänga studeranden för en viss tid. Universitetet kan även dra in studierätten i situationer som avses i den så kallade SORA-lagstiftningen.

6.1 Avlägsnande ur studiesituationen

I enlighet med 45 § i universitetslagen kan en studerande som stör undervisningen, betar sig våldsamt eller hotfullt eller äventyrar någon annans hälsa eller säkerhet bli tillsagd att lämna det rum där undervisningen ges eller en tillställning som arrangeras av universitetet. Om avlägsnandet ur studiesituationen beror på rusmedelsanvändning rekommenderas det att man efter situationen tar upp saken till diskussion och gör en anmälan om rusmedelspåverkan till rusmedelskontaktpersonen, som vid behov arrangerar en förhandling om hänvisning till vård.

I enlighet med 45 a § i universitetslagen kan rektorn, en person inom undervisnings- och forskningspersonalen och en praktikhandledare handla samfällt eller var för sig vid avlägsnande ur studiesituationen. Förvägran av rätt att delta i undervisningen

I enlighet med 45 § i universitetslagen kan en studerande förvägras rätt att delta i undervisningen under högst tre arbetsdagar, om det föreligger en risk för att andra studerandes säkerhet eller säkerheten hos personalen som arbetar vid universitetet eller i andra undervisningslokaler äventyras av den studerandes våldsamma eller hotfulla beteende eller om undervisningen eller därtill hörande verksamhet försvåras orimligt mycket av den studerandes störande beteende.

I enlighet med 45 a § i universitetslagen kan rektorn, en person inom undervisnings- och forskningspersonalen och en praktikhandledare handla samfällt eller var för sig vid förvägran av rätten att delta i studierna. Skriftlig varning och avstängning på viss tid

En studerande kan ges en skriftlig varning om hen stör undervisningen, betar sig våldsamt eller hotfullt, gör sig skyldig till fusk eller i övrigt bryter mot ordningen vid universitetet, vägrar att visa upp intyg över narkotikatest eller har använt narkotika för andra än medicinska ändamål så att hens funktionsförmåga är nedsatt (universitetslagen 45 §). Beslut om skriftlig varning som utfärdas för studeranden fattas av universitetets rektor.

Om studerandens handling är allvarlig eller det osakliga beteendet fortsätter efter den skriftliga varningen kan studeranden avstängas från universitetet för högst ett år. Beslutet fattas av universitetets styrelse.

6.2 Indragning av studierätten (SORA-branscherna)

Ett sista sätt att ingripa i situationer som äventyrar säkerheten då studierna är förbundna med krav som hänför sig till minderårigas säkerhet eller patient- eller kundsäkerheten är indragning av studierätten. Examina som vars avläggare kan omfattas av indragning av studierätten är farmaceutexamen och provisorsexamen, kandidat- och licentiatexamen i odontologi, medicine kandidat- och licentiatexamen, kandidat- och magisterexamen i psykologi, kandidatexamen och filosofie magisterexamen i logopedi inom humaniora. Dessutom kan studierätten för dras in för studerande som avlägger utbildning inom socialt arbete och psykoterapeututbildning samt lärarutbildning.

Man ska i första hand sträva efter att studeranden ska få vård för rusmedelsproblemet och indragning av studierätten kommer vanligtvis först på fråga om studerandens rusmedelsproblem fortsatt- ningsvis påverkar studierna. Om rusmedelsanvändningen lett till att den studerande upprepade

gångar eller allvarligt äventyrat någon annans hälsa eller säkerhet eller omständigheterna i övrigt ger orsak till det, kan det primära alternativet vara omedelbar igångsättning av indragningsprocessen.

Universitetet kan dra in studierätten i enlighet med 43 a § i universitetslagen, om:

1. studenten genom att i sina studier upprepade gånger eller allvarligt äventyra någon annans hälsa eller säkerhet har visat sig vara uppenbart olämplig för praktiska uppgifter eller praktik i anslutning till studierna; eller
2. det är uppenbart att den studerande i fråga om hälsotillstånd och funktionsförmåga inte uppfyller förutsättningarna för antagning som studerande enligt 37 a § 1 mom., eller
3. den studerande vid ansökan om att bli antagen som studerande har undanhållit sådan information om beslut om indragning av studierätt som avses i 37 a § 2 mom. och som kunde ha utgjort hinder för antagning som studerande; eller
4. studeranden har dömts till ett straff för ett brott som separat nämns i lagen: sedlighets- och sexualbrott, mord, dråp, grov misshandel, grova rån- och narkotikabrott (dock inte straffbart bruk av narkotika), om studierna eller praktiken som ingår i studierna som en väsentlig del förutsätter arbete med minderåriga och indragning av studierätten är nödvändig för att skydda minderåriga personer.

I samtliga fall ska universitetet i samråd med den studerande utreda den studerandes möjligheter att söka sig till någon annan utbildning innan studierätten dras in. Den studerande kan med sitt samtycke överflyttas till sådan annan utbildning inom universitetet i fråga om vilken den studerande uppfyller antagningsvillkoren.

Beslutet om indragning av studierätten fattas av universitetets styrelse.

Studierätten kan återställas om förutsättningarna som stadgas i lagen uppfylls. Om studerandens studierätt har dragits in på grund av rusmedelsproblem kan hen ansöka om återställning av studierätten om rusmedelsproblemet har åtgärdats och läkaren bedömer att studeranden uppfyller de branschspecifika hälsokraven.

6.3 Studenternas hälsovårdsstiftelses roll

Studenthälsovårdens roll är alltid i första hand att stödja studeranden. Rusmedelsproblem äventyrar alltid studerandens välmående och studerandens studieförmåga kan försämrats för en lång tid. SHVS ska se till att studeranden får fortsatt vård utan uppehåll även utifall att studerandens studierätt har dragits in och studeranden inte längre har tillgång till SHVS:s tjänster.

7 Behandling av känslig information och sekretess

Vid behandling av rusmedelsproblem behandlas även uppgifter om den studerandens hälsa. Behandlingen av personuppgifter vid universitetet regleras av EU:s allmänna dataskyddsförordning ((EU) 2016/679), den nationella dataskyddslagen som kompletterar förordningen (L 1050/2018), offentlighetslagen (L 621/1999) samt universitetslagen (L 558/2009). I dessa rättsakter ställs särskilda krav på behandlingen av uppgifter om personens hälsa, bland annat då det gäller sekretess.

Bestämmelser om hälsouppgifter i lagen

Enligt dataskyddsförordningen är personuppgifter varje upplysning som avser en identifierad eller identifierbar person (dataskyddsförordningen artikel 4 punkt 1). Enligt dataskyddsförordningen är *särskilda kategorier av personuppgifter* bland annat uppgifter om hälsa (dataskyddsförordningen artikel 9). Med uppgifter om hälsa avses personuppgifter som rör en fysisk persons fysiska eller

psykiska hälsa, inbegripet tillhandahållande av hälso- och sjukvårdstjänster, vilka ger information om dennes hälsostatus (dataskyddsförordningen artikel 4 punkt 15). I universitetslagen stadgas om behandlingen av uppgifter om sökandens och studerandens hälsa och funktionsförmåga inom vissa processer som gäller studierätt och disciplin. Vid universitetet finns dessutom allmänna bestämmelser om behandlingen av känsliga personuppgifter.

Behandling av uppgifter om studerandens hälsa vid universitetet

Universitetet ska ha en grund för behandlingen i enlighet med artikel 6 i dataskyddsförordningen för behandlingen av studerandes personuppgifter (t.ex. studerandes namn och studieprestationer). Väsentliga behandlingsgrunder med tanke på utförandet av universitets undervisningsuppdrag är iakttagande av lagstadgade skyldigheter samt utförande av uppgift som utgår från det allmänna intresset. Universitetet ska dessutom ha en särskild grund för behandlingen i enlighet med artikel 9 i dataskyddsförordningen då man behandlar uppgifter om studeranden som ingår i särskilda kategorier av personuppgifter (t.ex. uppgifter om studerandens hälsa). I enlighet med dataskyddsförordningen får uppgifter som ingår i särskilda kategorier av personuppgifter inte behandlas – exempelvis samlas in, förvaras, tas fram, ändras, förstörs eller överlåtas – utan grund som stadgas i dataskyddsförordningen (dataskyddsförordningen artikel 4 punkt 2 och artikel 9). Förbudet mot behandling tillämpas inte på behandling av uppgifter om vilken det stadgas i lagen eller som följer omedelbart av den lagstadgade uppgiften för den personuppgiftsansvariga. Den personuppgiftsansvariga ska vidta lämpliga och särskilda åtgärder för att skydda den registrerades rättigheter, såsom kryptering av personuppgifter (dataskyddslagen 6 §).

Universitetet behandlar i egenskap av personuppgiftsansvarig uppgifter om studerandens hälsa för att utföra vissa uppgifter som stadgas i universitetslagen. Uppgifter enligt 37 b och 43 b–43 d § om hälsotillståndet och funktionsförmågan hos en studerande får behandlas endast av dem som fattar beslut om antagningen av studerande, indragning eller återställande av studierätten eller disciplinåtgärder. I enlighet med universitetslagen 45 b § får uppgifter i anslutning till dessa processer behandlas endast av personer som bereder eller fattar beslut om antagningen av studerande, indragning eller återställande av studierätten eller disciplinåtgärder eller ger utlåtanden i sådana frågor.

Universitetet ska definiera de uppgifter som innebär hantering av känslig information. Känsliga uppgifter ska förvaras separat från övriga personuppgifter. Den känsliga informationen ska avföras ur registret omedelbart när det inte längre föreligger någon grund för att bevara den för de lagstadgade uppgifterna, dock senast fyra år från det att informationen fördes in i registret (universitetslagen 45 b §)

I enlighet med offentlighetslagen är uppgifter om en persons hälsotillstånd eller handikapp eller den hälsovård eller rehabilitering som denne har erhållit sekretessbelagda (offentlighetslagen 24 § 1 mom. punkt 25).

I enlighet med offentlighetslagen får en anställd vid universitetet eller en person som innehar ett förtroendeuppdrag inte röja en handlings sekretessbelagda innehåll som hen har fått kännedom om i samband med sin verksamhet hos universitetet. Tystnadsplikten gäller både skriftlig och muntlig sekretessbelagd information. Tystnadsplikten gäller även efter att uppdraget har avslutats (offentlighetslagen 23 § 1 mom.) Samtliga samtal och förhandlingar i anslutning till utredningen av studerandens rusmedelsproblem är sekretessbelagda och deras innehåll får inte avslöjas för utomstående. Utomstående är i princip även de anställda vid universitetet som inte deltar i utredningen av rusmedelsproblemet i fråga. Hälsovårdspersonalen är utgående från sitt yrke ålagd tystnadsplikt då det gäller uppgifter om kundernas hälsa och andra uppgifter.

I 90 a § i universitetslagen stadgas om undantag till att lämna ut sekretessbelagda uppgifter. Den som har information om de studerandes hälsotillstånd och funktionsförmåga och som är nödvändig för skötseln av uppgifter, har trots sekretessbestämmelserna rätt att lämna ut den till

1. rektorn för universitetet och den som ansvarar för säkerheten vid universitetet, för att garantera en trygg studiemiljö,
2. de som ansvarar för studiehandledning, för att kunna anvisa till andra studier eller stöd-tjänster,
3. de som ansvarar för studenthälsovården, för att trygga de studerandes hälsa och säkerhet och för att i förekommande fall anvisa till stödåtgärder,
4. de som ansvarar för praktik, för att garantera säkerheten för de studerande samt personalen och kunderna på praktikplatsen, samt till
5. polisen och den företrädare för universitetet som har det primära ansvaret för att utreda ett hot mot säkerheten, för att bedöma ett direkt hot mot säkerheten eller om en studerande vid bedömning av hälsotillståndet konstateras utgöra en fara för andras säkerhet.

Den som har information kan även vara någon annan än en anställd vid universitetet, exempelvis en yrkesverksam person inom studenthälsovården.

Dessutom har personer som fullgör uppgifter som avses i universitetslagen i enlighet med 90 a § i universitetslagen rätt att oberoende av skyldigheten att iaktta sekretess till polisen anmäla uppgifter som är nödvändiga för bedömningen av ett hot mot liv eller hälsa eller för förhindrande av en hotande gärning, om hen vid fullgörandet av uppgifterna har fått kännedom om omständigheter som ger skäl att misstänka att någon löper risk att bli utsatt för våld.

Mer information

Rusmedel och studerandekulturen (på finska)

www.yths.fi/terveystieto_ja_tutkimus/yhteisoterveys/paihteet_ja_opiskelijakulttuuri

www.yths.fi/paihteet_ja_terveys

SHVS:s hälsoinformationsbank www.yths.fi/terveystieto_ja_tutkimus/terveystietopankki

www.yths.fi/filebank/537-Bileopas.pdf www.paihdelinkki.fi www.taitolaji.fi/

Källor

Universitetslag 954/2011, universitetsförordning 770/2009 och personuppgiftslag 523/1999, offentlighetslag (L 621/1999), dataskyddslag (L 1050/2018), EU:s allmänna dataskyddsförordning ((EU) 2016/679) och ändringar i dessa

Social- och hälsovårdsministeriets guide för SORA-lagstiftningen

Programmet har skapats utgående från rusmedelsprogrammet vid den medicinska fakulteten vid Åbo universitet.

Bilagor

Universiteten kompletterar blanketterna med uppgifterna för den egna organisationens kontaktperson, som blanketten lämnas in till.

Bilaga 1 Avlägsnande ur en undervisningssituation på grund av rusmedelsanvändning

I enlighet med 45 § i universitetslagen kan en studerande som stör undervisningen, betar sig våldsamt eller hotfullt eller äventyrar någon annans hälsa eller säkerhet bli tillsagd att lämna det rum där undervisningen ges eller en tillställning som arrangeras av universitetet.

Studentens namn	Personbeteckning
Studieavsnitt/undervisningssituation	
Beskrivning av situationen:	
Hur upptäcktes rusmedelspåverkan? Välj ett alternativ nedan eller beskriv nedan.	
☐ Berusningstillstånd	☐ Övriga abstinenssymtom
☐ Annan påverkning	☐ Osakligt och störande beteende
☐ Bakfylla	
Mer information:	
Studerandens egen syn på situationen:	
Datum och plats	
Lärarens underteckning, namnförtydligande och kontaktuppgifter	

Blanketten lämnas in till universitetets/fakultetens rusmedelskontaktperson för studerande, eller om sådan saknas, till universitetets/fakultetens chef för studieärenden.

Bilaga 2 Blankett för överföring av information från universitetet till hälsovården
Studeranden är skyldig att visa upp ett intyg över narkotikatest

Intyget lämnas in inom 3 veckor: _____
 (universitetets/fakultetens rusmedelskontaktpersons uppgifter)

Studentens namn		Personbeteckning
Motivering för kravet på att visa upp ett intyg över narkotikatest ☐ misstanke om narkotikapåverkan ☐ misstanke om narkotikaberoende		
Skriftlig beskrivning:		
Misstanke om påverkan		
Plats		
Datum och klockslag		
Bedömare av berusningstillståndet *		
Namn <small>*representant för universitetet eller praktikplatsen</small>		Tfn
Bedömning av berusningstillståndet		
Tal: _ tydligt _ otydligt	Nåbarhet: _ ja _ nedsatt	Uppfattning om tid och rum: _ ja _ nedsatt
Gång: _ säker _ osäker	Reaktionsförmåga: _ normal _ nedsaktad	Alkohollukt: _ nej _ ja
Habitus: _ lugn – kontrollerad _ sömnig	_ euforisk – hyperaktiv _ trotsig	_ ångestfylld _ nära till gråt
Fysiska symtom: _ nej _ skakningar	_ rastlöshet _ uppkastning	_ svettning

Beskrivning av nedsatt handlingsförmåga

Kontaktuppgifter för representanten för universitetet som ålagt studeranden att visa upp intyg över narkotikatest

Namn

Tfn

Studeranden har hänvisats till hälsovården för narkotikatest

Datum och klockslag

Hälsovårdsenhetens namn

Eventuell ledsagares namn

_____ Datum

_____ Underteckning och namnförtydligande

Studerandens syn

Jag erkänner användning/beroende av narkotika

Jag nekar till användning/beroende av narkotika

Skriftligt svar:

_____ Datum

_____ Studerandens underteckning

Studeranden ska ha med sitt ett identitetsbevis med foto till narkotikatestet.

Detta original exemplar av handlingen är universitetets exemplar. En kopia har getts till studeranden och en förblir hos hälsovårdsenheten.